

SINERGII ȘI CONTRADICȚII ÎNTRE GLOSOCOSMOSUL GERMAN ȘI HAGIOCOSMOSUL CATOLIC ÎN BUCOVINA

CAROL-ALEXANDRU MOHR

Synergies and Contradictions between the German Glossocosmos and the Catholic Hagiocosmos in Bukovina

(Abstract)*

In his essay about *The Mioritic Space*, Lucian Blaga states that “the Christian doctrine endured some adaptations and accepted some spiritual infiltrations dictated by the local or ethnic spirit of the various geographic regions”. Complementarily, we can say that the “local or ethnic spirit” has always been influenced by religious doctrines that have stood up or, on the contrary, have amended some secular customs and customs. Starting from the above-mentioned theses, we will try to describe some aspects of the spiritual bipolarity specific to the Bukovinian Germans of Roman Catholic Confession. In particular, we will emphasize the ambivalent influence of the Catholic Church on the use of the mother tongue by the German Catholics of Bukovina.

Keywords: Bukovina, Roman Catholicism, germanity, German language, spiritual bipolarity.

Glosocosmos și hagiocosmos

Întrucât în această lucrare vorbim despre „glosocosmos” și despre „hagiocosmos”, dorim, mai întâi, să precizăm cu ce accepție folosim aceste noțiuni (care, datorită raportului dintre intensiune și extensiune, pot fi considerate chiar concepte sau categorii filozofice). Etimologic, nu ar fi mult de explicat: în elină, γλωσσο înseamnă „limbă”, αγιον înseamnă „sfânt” și κοσμος – „univers ordonat”.

Termenul glosocosmos desemnează o limbă în calitatea acesteia de a fi o imagine particulară a realităților care alcătuiesc lumea (universul), căci limba nu este doar un sistem alcătuit din elemente distincte și ordonate, care pot fi combinate după anumite norme, astfel încât să devină posibilă comunicarea între indivizi vorbitori. Wilhelm von Humboldt a considerat că limba este „Weltansicht”, adică o „viziune asupra lumii”, individuală și specifică unei comunități de vorbitori.

* Traducere: Ștefanița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XXVI, 1 (52), p. 223–239, Rădăuți – București, 2019

Cuvintele nu sunt amprente fidele ale obiectelor care ne înconjoară, ci imagini subiective ale acestora¹. Din punct de vedere fizic, omul trăiește (există) în lumea reală, însă, din punct de vedere al percepției, el trăiește în limbă, realitatea exterioară îi devine proprie prin denumirile aplicate obiectelor acestei realități. O teză similară formulează și Sylvia Reinart, o renumită specialistă în teoria traducerii: „Limba este strâns corelată cu stilul de viață și cu istoria vorbitorilor nativi ai acesteia. Ea este mai mult decât un simplu instrument care face posibilă comunicarea despre un domeniu al realității extralingvistice. Orice limbă este mai degrabă un purtător al căii găsite de o comunitate pentru a înțelege sistematic lumea”².

Pentru formarea fiecărui individ vorbitor, determinant este glosocosmosul matern. De regulă, se consideră că limba maternă este aceea în care vorbitorul posedă cea mai mare competență lingvistică. Acest lucru nu este universal valabil. De exemplu, prin migrație în altă țară (în alt spațiu lingvistic), vorbitorul poate învăța altă limbă pe care să o folosească aproape exclusiv în toate situațiile de comunicare, fapt care va determina o scădere a competenței de exprimare în limba maternă sau chiar pierderea acestei competențe. Însă, imaginile limbii materne, adică a primei limbi dobândite în copilărie, fără procese formale de învățare, persistă mult timp în mentalul individului vorbitor (uneori toată viața), chiar dacă acesta și-a pierdut capacitatea uzului limbii materne³. În cazul vorbitorilor perfect bilingvi, imaginile lingvistice ale realităților se amestecă, aspect dovedit de faptul că deseori (sau cel puțin ocazional) bilingvii, în special cei cu nivel de cultură modest, „schimbă” limbile în care se exprimă în cadrul dialogurilor, discursurilor sau chiar în simple acte de vorbire.

Definirea termenului de „limbă maternă” este controversată. Nu este, în mod obligatoriu, nici limba învățată informal „de la mama” sau de la cel/cea care ține loc de mamă, nici limba „vorbită cel mai bine”, nici limba în care socotești prețurile atunci când mergi la piață sau la supermarket, ci, eventual, limba în care nu simți frica de a te exprima greșit, și chiar dacă te exprimi greșit (adică incorect sau inadecvat din punct de vedere stilistic), îți este indiferent (nu te afectează emoțional remarcile, mai mult sau mai puțin pertinente ale interlocutorilor). Un indicator esențial al limbii materne este și limba în care se roagă vorbitorul⁴.

Prin analogie cu intensiunea termenului glosocosmos, utilizăm termenul hagiocosmos ca nomeninatie a unei imagini particulare (și subiective) a universului

¹ De exemplu, în limba română, „planeta Venus”, „luceafărul de seară” și „luceafărul dimineții” denumesc același obiect.

² Sylvia Reinart, *Kulturspezifisch in der Fachübersetzung: die Bedeutung der Kulturkompetenz bei der Translation fachsprachlicher und fachbezogener Texte*, Berlin, Frank & Timme, 2009, p. 52 (trad. n.).

³ De exemplu, cuvântul german „Frühstück”, echivalentul denumirii românești „mic dejun”, exprimă o imagine lingvistică cu totul particulară, fiind format din determinatul „Stück” (bucată) și determinativul „früh” (devreme). La fel și echivalentul german pentru cină: „Abendbrot”, format din determinatul „Brot” (pâine) și determinativul „Abend” (seară). Exonimul românesc „neamț” are etimologie slavă: „немой” înseamnă în limba rusă „mut”.

⁴ Ne referim aici, în special, la rugăciunea particulară și nu la cea formală, practică în cadrul unei comunități. În cadrul comunității, individul împrimută (imită) formele statuete de aceasta.

credinței în Dumnezeu. Oamenii, chiar dacă cred în același Dumnezeu, pot trăi în hagiocosmosuri diferite, având percepții diferite despre transcendență și lumea pe care nu o pot experimenta. Fiecare religie⁵ propune și încearcă să impună un alt hagiocosmos. Imaginile conceptelor religioase diferă de la o religie la alta: într-un fel arată raiul creștin și altfel arată raiul islamic. Însă, nu doar religiile, ci și diversele confesiuni care au porces din acestea sunt hagiocosmosuri diferite: în catolicism este statuat teologic și dogmatic purgatoriul (un loc de ispășire vremelnică a culpelor?, o antecameră a raiului?)⁶. Acest concept nu există în confesiunea creștin-ortodoxă. În schimb, în unele spații culturale ortodoxe, credința populară include conceptul de „vămile cerului”.

Utilizăm denumirile hagiocosmos și glosocosmos și pentru a sugera o dualitate în modul în care oamenii și grupurile de oameni percep lumea. Dezvoltarea spirituală și intelectuală are la bază rațiunea și intuiția. Cunoașterea este un proces de trecere de la premise și ipoteze la concluzii. Dacă premisele sunt adevărate și raționamentul este valid din punct de vedere logic, se ajunge la concluzii adevărate. În cazul limbii (și al uzului ei în vorbire), precum și în cazul religiei (și al practicilor religioase), premizelor nu li se poate determina valoarea logică de adevărat sau fals. Prin urmare, nici concluziile raționamentelor nu pot fi considerate ca fiind categoric adevărate. În privința limbii și a religiei, nu sunt acceptabile conceptele logice de adevărat și fals, ci doar cele de corect sau incorect. Corectitudinea vizează actele – de exemplu, actele de gândire, de vorbire, de interpretare sau de credință. În tratatul său de logică, Gheorghe Enescu prezintă următoarele situații posibile: a) din premise adevărate se poate deduce o concluzie adevărată; b) din premise false se poate scoate o concluzie adevărată și c) din premise false se poate scoate o propoziție falsă⁷.

Enescu explică și deosebirea esențială dintre noțiunile de „adevăr” și „corectitudine” (în accepțiunea logică a acestora), precum și cea dintre „schemele de raționare” și „actele de gândire”: „În ce privește *corectitudinea*, ea este o noțiune esențial deosebită de *adevăr* (implicit de adevărul logic). Corectitudinea vizează *actele* noastre, exact spus, raportul actelor noastre cu o regulă (sau un ansamblu de reguli). Un act este *corect* dacă și numai dacă el este conform cu o regulă (un ansamblu de reguli) care-l prescrie. Despre schemele de raționare n-are sens să spunem că sunt *corecte* sau *incorecte*, dacă nu le raportăm la anumite reguli superioare. Uneori schemele de raționare sunt caracterizate prin anumite *condiții* și ele sunt logic adevărate dacă satisfac aceste condiții, dar niciuna din condiții nu este propriu-zis prescripție, căci o schemă nu este în *sine* un act de gândire. Nu ne propunem să

⁵ Și acestea sunt, în ordinea apariției: hinduismul, budismul, iudaismul (religia mozaică), creștinismul și islamul.

⁶ O inedită descriere a purgatoriului o face Dante Alighieri, în *Divina Comedie*, însă această descriere nu este conformă cu normele dogmatice și canonice ale hagiocosmosului catolic. De fapt, capodopera lui Alighieri era trecută în lista cărților interzise ale Bisericii Catolice (*Index librorum prohibitorum*), care a fost desființată abia după Conciliul II Vatican (ce a avut loc între 1962 și 1965).

⁷ Vezi Gheorghe Enescu, *Tratat de logică*, București, Editura Lider, 1996, p. 8.

construim scheme, schemele le descriem pe baza actelor de gândire, apoi căutam să vedem ce proprietăți au”⁸ [s.a.].

Din definițiile lui Enescu prezentate mai sus reiese clar că, pentru descrierea și înțelegerea naturii intime a glosocosmurilor și hagiocosmurilor, procedeele logice de analiză nu sunt adecvate. Trebuie căutate alte căi (chiar dacă mai puțin riguroase, din punct de vedere logic), pentru lărgirea orizontului de cunoaștere și de accepțiune a acestora⁹.

O posibilă cale de analiză empirică ar putea porni de la raportul dintre semn și simbol. Orice semn (lingvistic, grafic, religios, imagistic) este purtătorul unei semnificații. Însă, nu orice semn are oriunde și oricând demnitatea unui simbol. Grupurile de indivizi umani, ancorati într-o anumită cultură și vorbitori nativi ai unei anumite limbi, percep anumite semne ca simboluri. Nu pentru toți oamenii aceleași semne au valoare de simbol¹⁰.

Antropologii, atât cei specializați în antropologie culturală, cât și cei specializați în antropologie biologică, par să fie de acord în privința faptului că primii ani din viața unui individ uman sunt cei mai importanți pentru formarea personalității. Un copil învață să vorbească doar dacă în mediul său se vorbește. Evoluția limbajului copilului se produce prin imitare. Cu cât actele de vorbire percepute de copil sunt mai diferențiate și mai complexe, cu atât dezvoltarea sa lingvistică este mai amplă¹¹.

În mod similar, hagiocosmosul la care se raportează mediul proximal al copilului (adică totalitatea conceptelor, cutumelor și practicilor religioase cu care acesta ia contact în primii ani ai vieții) determină decisiv modul în care copilul se va raporta în viitor la Dumnezeu și lumea transcendentă. Nu dogmele sau articolele de credință normate îl determină pe un copil să se simtă că aparține unui anumit hagiocosmos¹² (religie, confesiune sau grupare religioasă), ci anumite practici¹³.

⁸ *Ibidem*, p. 12–13.

⁹ Blaga explică ce înseamnă, de fapt, lumea pentru conștiința umană: „Pentru conștiința umană «lumea» e alcătuită din stihii văzute și nevăzute, din materie și din poruncile ei, din ceea ce însuflețește materia pe dinăuntru, din peisaje, din organisme de ordin biologic, din propriile trăiri ale omului, din suferințe și bucurii, din realități sociale, din fapte istorice, din creații culturale și din simțământul perpetuu al tuturor problematizărilor posibile”. Cf. Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 174.

¹⁰ De exemplu, crucea este cel mai important simbol al creștinismului în confesiunile creștine cu continuitate apostolică (adică în ortodoxie și catolicism). Valoarea simbolică a semnelui lingvistic „cruce” (respectiv a semnelor iconografice: †, ‡, ✚ etc.) este ne semnificativă sau chiar inexistentă în hagiocosmosurile protestante și neoprotestante.

¹¹ Din acest motiv, ne hazardăm să afirmăm că, pentru dezvoltarea lingvistică și culturală a unui copil, calitatea actelor de vorbire care se produc în casa în care se naște este determinantă (cu toate că există posibilitatea ca, pe parcursul vieții, acesta să-și sublimeze prin instruire și inter-relaționare cu alte medii culturale, modul de a gândi și a vorbi).

¹² De exemplu, nu dogma catolică a „neprihănitei zămisliri”, inexistentă în sistemul dogmatic ortodox, îl determină pe copil, în primii ani de viață, să se simtă catolic.

¹³ Copilul, în primii ani de viață, îi observă și imită pe adulții din jurul său. Vede dacă aceștia se roagă sau nu se roagă, observă dacă aceștia fac semnul crucii (și cum îl fac) înainte și/sau după rugăciune sau dacă nu îl fac. Copilul observă dacă familia participă sau nu la serviciile religioase comunitare, dacă postește sau nu postește etc.

Drept concluzie, ne încumetăm să formulăm următoarea teză/ipoteză: chiar dacă individul uman va învăța în decursul vieții sale o altă limbă și o va vorbi mai bine decât limba sa nativă (pe care este și posibil să o uite) sau dacă se va converti la o altă confesiune sau religie, modul său de gândire și înțelegere va rămâne permanent marcat de glosocosmosul și de hagiocosmosul în care a trăit în primii săi ani de viață¹⁴.

În continuare vom prezenta câteva aspecte din filozofia gnoseologică a lui Lucian Blaga, care, în opinia noastră, constituie o bază filozofică solidă pentru problematizarea propusă în prezenta lucrare, adică analiza modului în care catolicismul a stimulat sau a frânat manifestarea spiritului etnic al germanilor bucovineni și uzul limbii germane în Bucovina. Ne vom strădui să urmăm o paradigmă, ne vom și strădui ca, după modelul lui Blaga, să respectăm un principiu. Lucian Blaga își propune să analizeze comparativ spiritualitatea catolică, cea evanghelică și cea ortodoxă „fără a pomeni nici măcar o singură dată pe «filioque» sau «purgatoriul»”¹⁵, deși aceste concepte reprezintă, în plan teoretic (și numai teoretic), deosebiri esențiale între doctrina catolică și doctrinele celorlalte confesiuni creștine. Urmând același „procedere”, ne propunem să nu pomenim în analiza noastră „nici măcar o dată” termenii „românizare” (utilizat în special de istoriografii germani și ucraineni ai Bucovinei, fie aceștia bucovineni sau nu), „germanizare” (termen folosit cu precădere de unii istoriografi români) sau „polonizare”. Deși nu negăm existența în decursul istoriei a unor tendințe și procese de românizare (a minorităților etnice din Bucovina), de germanizare (manifestată în special de administrația austriacă a Bucovinei) sau de polonizare (de exemplu, a catolicilor germani în Bucovina), considerăm aceste concepte ca fiind toxice și, prin urmare, inadecvate discursului științific merit înaintării în cunoaștere, deoarece ignoră enorma suferință pe care etniile și popoarele și le-au provocat unele altora¹⁶.

¹⁴ Această teză/ipoteză pe care am formulat-o pe baza unor constatări empirice admite și excepții. De regulă, în modul de exprimare al unui vorbitor profund cunoscător al unui idiom, altul decât limba sa maternă, pot fi sesizate urme (relicve) ale limbii sale materne, cel puțin la nivelul registrelor lingvistice utilizate, chiar dacă exprimarea acestuia este exemplară din punct de vedere fonetic, morfologic și sintactic. În mod similar, un om credincios convertit la altă religie sau confesiune păstrează anumite caracteristici specifice hagiocosmosului în care a fost crescut și educat în copilărie. Excepții de la această regulă, fără îndoială că există și îi amintim aici pe scriitorii de limba franceză Eugène Ionesco și Emile Michel Cioran (ale căror scrieri și discursuri sunt atipice pentru glosocosmosul românesc) și pe evreii convertiți Nicolae Steinhardt (devenit un exemplar monah ortodox) și Richard Wurmbrand (care a devenit un exemplar pastor protestant).

¹⁵ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 174.

¹⁶ Din aceste considerente pragmatice, îndemnăm antropologii, istoricii și pe toți experții în științele culturale, care se ocupă de spațiul socio-cultural Bucovina, să descrie fapte, procese și fenomene care s-au produs sau se produc aici, fără a folosi denumirile românizare, germanizare, polonizare sau ucrainizare (temă foarte actuală în Bucovina ucraineană). Aceste concepte, din considerente subiectiv omenești, aruncă în aer orice mic progres obținut în planul dialogului academic.

Abordarea gnoseologică a lui Blaga cu privire la „spiritualitatea creștină”

Lucian Blaga își începe eseu „Spiritualități bipolare” din *Trilogia culturii* cu următoarele remarci: „Spiritualitatea creștină ni se prezintă, în ansamblul ei continental și transcontinental, felurit ramificată. Mai nimerit ar fi poate să nici nu vorbim despre o «spiritualitate creștină», ci mai degrabă despre o spiritualitate catolică, despre una evanghelică sau despre una ortodoxă. În adevăr, distincțiile acestea răspund unor fenomene terestre și de-un profil accesibil, câtă vreme «unitatea» aparține sau unui depărtat început de leat, sau visului, unui frumos și ireal vis, alimentat de speculații utopice”¹⁷.

Fără îndoială, transcendentul este centrul hagiocosmosului (al „icoanei cosmice” – spune Blaga), însă nicio doctrină religioasă nu ar fi avut un ecou răsunător în masele populare, dacă s-ar fi limitat la „speculații în jurul transcendentului”¹⁸. Orice doctrină creștină oferă cugetelor umane un univers mixt, format din elemente inaccesibile și din fapte sensibile. Pe de altă parte, orice doctrină creștină este un compromis rezultat din lupta duhului local și etnic cu duhul creștin. Din aceste considerente, Blaga consideră doctrinele creștine a fi bipolare¹⁹.

Comunitățile etnice sau confesionale concep în mod diferit realitățile și problemele vieții sociale și religioase. Principalele confesiuni religioase, Blaga le asociază următoarele concepte: – catolicismului: stat, ierarhie, supunere, militare pentru credință; – protestantismului: libertate, independența convingerilor, deliberare, problematizare; – ortodoxiei: organicitate, viață, pământ, fire.

Asocierea acestor concepte cu principalele confesiuni religioase o considerăm oportună. După Conciliul II Vatican, s-a produs și în lumea catolică o deschidere care i-a conferit o umbră de organicitate (adică de unificare organică între om, limbă și credință). Totuși, asocierile lui Blaga rămân în continuare valabile²⁰.

Cele expuse mai sus (adică explicitarea termenilor hagiocosmos și glosocosmos și prezentarea tezelor lui Blaga, care ne-au inspirat) constituie baza problematizării

¹⁷ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 173.

¹⁸ *Ibidem*, p. 175.

¹⁹ Oare are dreptate Blaga? Cu siguranță că da! În urma cu câțiva ani, un preot ortodox binevoitor ne-a pus la dispoziție, după ce s-a asigurat de faptul că vom păstra confidențialitatea, un corpus de peste 200 de „pomelnice” (adică bilete pe care creștinii ortodocși notează intențiile lor de rugăciune pentru a le preda ulterior preotului). După parcurgerea acestui corpus, am constatat că mai puțin de 1% din intențiile de rugăciune viza realitatea transcendentă inexperimentabilă și inextricabilă (adică intenții de tipul: „pentru mântuirea sufletului”, „pentru o moarte bună”). Restul de 99% exprima intenții de rugăciune mult mai lumești, cum ar fi: sănătate, reușită la operație sau la examen, câștigarea procesului, împlinire în iubire, câștig de bani etc.

²⁰ Nu ne propunem în prezenta lucrare să facem un „aggiornamento” al tezelor lui Blaga (concepute înainte de Conciliul II Vatican) la realitatea catolică post-conciliară. În fond, germanii catolici bucovineni au trăit preponderent în epoca ante-conciliară și, în plus, Constituțiile Conciliului (promulgate în 1965) au produs abia după unul sau două decenii efecte formale în viața religioasă a acestora.

raportului dintre catolicism și germanitate în Bucovina, pe care vom încerca să-l descriem în continuare.

Considerații cu privire la compatibilități și incompatibilități între valorile consacrate ale germanismului și catolicismului în cazul descendenților coloniștilor germani, de confesiune romano-catolică din Bucovina

Este de notorietate faptul că, dacă există compatibilitate între actanții unui proces, se produce sinergie, adică finalitatea procesului „împreunălucrării” este superioară sumei rezultatelor lucrărilor individuale. Când nu există compatibilitate, apar contradicții și „împreunălucrarea” devine imposibilă.

Ne propunem să consemnăm doar câteva aspecte cu privire la modul în care au existat și s-au manifestat catolicismul și germanitatea în Bucovina, fără a avea pretenția unei analize sistematice și exhaustive a raportului dintre catolicism și națiune, în general, și nici măcar a raportului dintre catolicism și „națiunea germană”, în special²¹. Certe sunt următoarele fapte: – marea cultură germană, care a influențat sensibil cultura europeană și universală, a apărut după Reforma lui Luther. Limba germană a suportat o transformare și o dezvoltare fără precedent abia după ce Luther a tradus *Biblia* în limba germană; – cele mai multe dintre personalitățile care au creat această mare cultură germană au fost protestante. Nici Goethe, nici Schiller, dar nici Kant, Hegel sau Humboldt nu au fost catolici.

Blaga afirma că, în „Germania pădurilor medievale, doctrina creștină se ciocnea de un profund duh al libertății, de o sălbatecă dragoste de independență, individuală, familiară, colectivă”, iar mai apoi, „după o mocnire de câteva veacuri, duhul local și etnic a izbucnit cu toată puterea chiar în cadrul creștin”. Acceptând categoriile libertății, „protestantul se zbate în chinuitor dramatism între lumea de dincolo și lumea libertății pământești”. Se poate presupune că tocmai această zbatere (oscilație) este forța motrice a creării individuale și deosebit de valoroasei culturi majore germane.

Germanii care au rămas catolici păreau a nu mai fi pe deplin integrați cultural în germanitate. Ei trăiau, după Reforma lui Luther, într-un câmp conflictual între etnie și confesiune. Totuși, spațiul austriac (mai întâi Arhiducatul Austriac și părți din Sfântul Imperiu, iar mai apoi Imperiul Austriac, împreună cu regatele și țările reprezentate în Consiliul Imperial) a fost mult timp cadrul în care germanii catolici puteau să-și păstreze și să-și dezvolte identitatea individuală sau de grup. Cu toate că germanii romano-catolici colonizați în Bucovina nu erau expuși unor amenințări din partea protestanților (știut fiind faptul că în alte părți ale Europei conflictele

²¹ Aceste teme sunt amplu dezbătute în literatura de specialitate. Vezi, de exemplu, lucrările publicate în Urs Altermatt, Franziska Metzger (editori), *Religion und Nation: Katholizismen Im Europa Des 19. Und 20. Jahrhunderts*, Stuttgart, Editura Kohlhammer, 2007; Heinz-Gerhard Haupt, Dieter Langewiesche (editori), *Nation und Religion in der deutschen Geschichte*, Frankfurt am Main, Editura Campus, 2001.

protestanto-catolice au degenerat de multe ori în confruntări sângeroase, lupte sau chiar războaie), ei trăiau totuși într-un câmp conflictual determinat, pe de o parte, de natura instituțională a Bisericii Catolice (care se considera „stat al lui Dumnezeu”) și, pe de altă parte, de modul în care s-a făcut efectiv pastorație catolică în Bucovina.

Când austriecii au ocupat nordul Moldovei, care ulterior se va chema Bucovina, nu existau catolici în teritoriul ocupat. Cu toate acestea, din punct de vedere al dreptului canonic catolic, acest teritoriu aparținea Diecezei de Bacău (care exista doar *pro-forma*, căci episcopul de Bacău nu rezida în Moldova), înființate de Papa Paul al V-lea în 1611. După desființarea administrației militare a Bucovinei, împăratul hotărăște, printr-un decret emis la 14 iulie 1786, trecerea canonică a catolicilor sub jurisdicția Arhidiecezei de Lemberg (Lvov, capitala Regatului Galiției). Abia după trei săptămâni (la 6 august 1786) este emis și decretul de alipire administrativă a Bucovinei la Galiția. Inițial, papa nu a fost de acord cu încorporarea canonică a Bucovinei în Arhidieceza de Lemberg²². Abia după câțiva ani, papa va consimți includerea canonică a teritoriului Bucovinei în Arhidieceza de Lemberg.

Ce concluzii (sau măcar ipoteze) am putea formula interpretând faptele prezentate mai sus? Împăratul Iosif al II-lea nu era interesat direct de consolidarea catolicismului în Bucovina. În schimb, papa nu era prea ușor dispus să renunțe la ideea de a-i converti cândva pe moldovenii la catolicism. Prin urmare, în anii care au urmat, au fost însărcinați preponderent preoți polonezi din Galiția cu păstoria catolicilor bucovineni. Aceștia manifestau rareori disponibilitatea de a învăța limba germană, chiar dacă erau numiți parohi sau vicari în comunități catolice, în care majoritatea enoriașilor erau de etnie germană. Deseori, asemenea comunități se plângeau de lipsa posibilității de a beneficia de asistență spirituală în limba maternă²³.

Cert este că, până în 1930, comunitățile catolice germane (sau majoritar germane) au simțit o nevoie acută de preoți germani, capabili să-i catehizeze, să-i spovedească și să le predice în limba lor maternă. După 1930, preoții catolici germani devin majoritari în Bucovina. Preotul Norbert Gaschler susține că în 1935 activau în Bucovina 53 de preoți romano-catolici, din care 29 erau de etnie germană²⁴. Abia după 1930 se poate spune că clericii romano-catolici se angajează eficient pentru păstrarea identității etnice a nemților bucovineni, deși au existat și înainte, izolat, asemenea preocupări (de exemplu, în Cernăuți, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea).

²² Conform Concordatului încheiat între Imperiu și Sfântul Scaun, împăratul numea episcopii, urmând ca aceștia să fie confirmați de papă.

²³ Renunțăm aici la menționarea unor exemple de astfel de comunități. Renunțăm, de asemenea, la citarea nemulțumirilor catolicilor germani (redate în diverse scrieri mai mult sau mai puțin științifice, a căror obiectivitate este mai mult sau mai puțin confirmabilă, despre Bucovina), în special pentru a respecta principiul pe care ni l-am propus mai sus, de a nu pomeni niciodată de polonizare, românzare etc.

²⁴ Willi Kosiul, *Die Bukowina und ihre Buchenlanddeutschen*, Band I, Oberding, Reimo-Verlag, 2011, p. 422.

Nu insistăm aici asupra cauzelor care au condus la modificarea structurii etnice a clerului catolic din Bucovina, permițându-ne, în continuare, doar să facem câteva observații referitoare la încheierea concordatului între România și Sfântul Scaun și la trecerea Bucovinei sub jurisdicția canonică a Diecezei Romano-Catolice de Iași.

O realitate istorică certă este faptul că niciodată nu s-a înfăptuit o Dieceză Romano-Catolică a Bucovinei, pentru că niciodată actanții principali nu au fost interesați de acest lucru: nici Monarhia Austro-Ungară, nici statul român, nici Biserica Romano-Catolică. În privința Monarhiei Austro-Ungare, se pare că Bucovina era singura țară reprezentată în Consiliul Imperial în care nu a existat o dieceză proprie. După ocuparea Bucovinei, împăratul Iosif al II-lea a avut grijă să desprindă Episcopia de Rădăuți de Mitropolia Moldovei, să mute Scaunul Episcopal de la Rădăuți la Cernăuți și să o transforme în Mitropolie. În privința organizării eficiente a comunităților catolice din Bucovina, iluministul Iosif al II-lea nu a manifestat prea mare interes. După crearea Ducatului Bucovinei, împăratul (de data aceasta, Frantz Iosif I) nu a considerat oportună înființarea unei dieceze a Bucovinei.

În privința atitudinii statului român (după crearea României Mari) și a Sfântului Scaun față de crearea unei dieceze romano-catolice a Bucovinei, considerăm oportună redarea câtorva observații pe care le face în jurnalul său Raymund Netzhammer, arhiepiscop catolic de București, în perioada 1905–1924. Din analiza jurnalului, reiese că interesul major al Sfântului Scaun era unirea Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Catolică. Pentru a îndeplini acest obiectiv, Vaticanul era dispus la multe compromisuri, inclusiv la restrângerea ritului latin și înlocuirea episcopilor catolici de altă naționalitate cu români. Raymund Netzhammer, om cultivat și realist, își dă seama că unirea Bisericii Ortodoxe Române cu Roma este o utopie și se străduiește, fără succes, să explice această realitate atât nunțului apostolic, cât și exuberanților episcopi greco-catolici români din Ardeal. Explicațiile și demersurile sale nu sunt acceptate și Papa Pius al XI-lea îi cere demisia. Din jurnalul lui Raymund Netzhammer reiese și faptul că, după 1918, Sfântul Scaun nu numai că nu a sprijinit comunitățile etnice minoritare din România (nestrăduindu-se să le ofere o asistență spirituală adecvată limbii și tradiției lor seculare), ci chiar era dispus să le sacrifice în vederea realizării dezideratului suprem: unirea ortodocșilor români cu Roma.

Nu vom face în prezenta lucrare remarci cu privire la obiectivitatea sau subiectivitatea consemnărilor lui Raymund Netzhammer, limitându-ne doar la reproducerea unor citate care, în opinia noastră, sunt relevante pentru înțelegerea raportului dintre germanitate și catolicism în Bucovina.

În data de 22 noiembrie 1919, arhiepiscopul Raymund Netzhammer este vizitat de episcopul evanghelic dr. Teutsch, care îi prezintă oportunitatea creării unui front comun cu minoritățile catolice din Transilvania, Banat și Bucovina, în favoarea școlilor confesionale, a căror constituire ar urma să suplinească eliminarea graduală a limbii germane din școlile de stat din România Mare. Manifestând un

profund simț al realității, Raymund Netzhammer constată că, în această privință, Biserica Catolică din Vechiul Regat are alte interese. La 22 noiembrie 1919, acesta consemnează în jurnal următoarele: „Astăzi au venit în audiență la mine episcopul evanghelic dr. Teutsch, un om extraordinar și foarte învățat, și preotul evanghelic din Sibiu, Schullerus. Domniile lor sunt membri în Senat. Ei își doresc un front comun cu minoritățile catolice din Transilvania, Banat și Bucovina, mai ales în chestiunea unor acțiuni energice în favoarea școlilor confesionale²⁵. Singura salvare pentru noile etnii alipite României constă, fără nicio îndoială, în menținerea propriilor lor școli confesionale naționale; în favoarea acestora va trebui să se militeze cu toată puterea și hotărârea care caracterizează aceste etnii. La noi, în vechea Românie, interesele constau în faptul că noi, cu școlile noastre particulare, chiar dacă nu li se recunoaște dreptul oficial, suntem lăsați totuși în pace. Dacă s-ar realiza la noi introducerea școlilor confesionale, în sensul că nu am avea voie să primim decât copii catolici și ar trebui să-i excludem pe cei ortodocși sau evrei, acest lucru ar însemna sfârșitul celor mai frumoase și mai mari instituții școlare, de fapt aproape al tuturor instituțiilor de învățământ din dieceza noastră²⁶.”

În anul 1922, nunțiul apostolic acreditat la București, Francesco Marmaggi (un om lipsit de orice fel de abilități diplomatice și de competență interculturală), vizitează Bucovina. După întoarcerea acestuia la București (în data de 25 august 1922), Raymund Netzhammer consemnează următoarele în jurnalul său: „Dis-de-diminează s-a întors nunțiul, monseniorul Marmaggi, împreună cu secretarul Cavagnis și cu servitorul Ilie din călătoria din Bucovina. Chiar la sfârșitul călătoriei ei au fost și la Huși și la franciscanii din Hălăucești. Nunțiul este foarte entuziasmat de Bucovina. Eu i-am spus: «Ați văzut că Bucovina ar trebui să constituie o episcopie în sine». «Tocmai asta însă nu dorește guvernul!». «Acest lucru ar trebui însă impus!»²⁷ [s.n.]»

²⁵ Cu referire la ideea exprimată mai sus cu privire la raportul între germanitate și catolicism, dar și la vizita episcopului evanghelic Teutsch la episcopul romano-catolic Raymund Netyhammer, reproducem în cele de urmează o declarație a actualului urmaș al episcopului Teutsch, dată cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la Reforma protestantă. La întrebarea unui reporter al trustului de presă Deutsche Welle despre importanța Reformei Protestante pentru sașii transilvăneni, Reinhart Guib, episcopul actual al Bisericii Evanghelice C.A. în România (cu sediul la Sibiu), dă următorul răspuns: „Reforma a reprezentat pentru sașii transilvăneni cel mai important pas din istoria lor de până atunci și a dus la o comuniune între popor și biserică, care există și astăzi, transfrontalier, în spațiul comun european. Reformei noi îi datorăm propria identitate, adică limba maternă comună, formarea noastră și sistemul de învățământ, bogata tradiție muzicală a bisericii, diaconia, colaborarea cu laicii și dreptul acestora la luarea deciziilor, credința, eliberată de constrângeri, în milostivul Dumnezeu, binecuvântările aduse de casele parohiale, deschiderea către dialoguri despre viață și credință cu oameni care gândesc altfel decât noi”. https://www.hotnews.ro/stiri-kultur_sibiu_de-21935104-bischof-reinhart-guib-wir-sind-Ingst-ber-das-jammern-ber-den-exodus-hinausgewachsen-und-gestalten-die-zukunft.htm (accesat la 15 ianuarie 2019, trad. n.). Fără a vrea să fim redundanți sau să emitem o „cugetare de valoare”, subliniem diferența fundamentală care există între raporturile protestantism – germanitate și catolicism – germanitate.

²⁶ Raymund Netzhammer, *Episcop în România*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 903–904.

²⁷ *Ibidem*, p. 1149.

Proto-președintele ori, or, al *Madautzilor* Comuna: *Sătești de Jos (Strigăca)*
 Nr. exh. *264*

Certificat de botez

În condica născuților parohiei rom. catol. *Mădăuții* tom. *30* se află, precum urmează:

N-rul curent	<i>Nr 10</i>
Locul nașterii și N-rul casei	<i>Strigăca ad. Sătești de Jos Nr. 1450</i>
Anul, luna și ziua nașterii	<i>1900 Septembrie 14.</i>
Anul, luna și ziua botezului	<i>1900 Septembrie 16</i>
Numele de botez al pruncului	<i>Carol</i>
Religiunea	<i>rom. catolică</i>
Sexul	<i>masculin</i>
Năsterea legitimă nelegitimă	<i>legitimă</i>
Numele de botez și de familie, starea și domiciliul	tatălui <i>Julian Opoczynski, rotar în Strigăca</i>
	maicii <i>Veronica Hoffner din Căcica</i>
Numele de botez și de familie, starea și domiciliul nașilor	<i>Ioan Iacobean frate al Sătești de Jos Ioana Hoffner soti lui Ioan p. în Căcica</i>
Numele de botez și de familie și domiciliul moașei	<i>Maria Iacobean din Strigăca</i>
Numele preotului care a botezat	<i>Mauritius Kalandovics paroh</i>

Spre adevărire urmează subscrierea mea proprie și întipărirea sigilului bisericesc.
 Păstoria de suflet rom. catol. *Căcica* la *1 Decembrie 1924*

Adalbert Galowski
paroh

Certificat de botez, emis de Parohia Romano-Catolică Căcica,
în limba oficială a Bucovinei de după 1918.

Referitor la acest netalentat diplomat al Vaticanului există numeroase referințe în jurnalul lui Netzhammer. Din acestea, reproducem în continuare numai două, care sunt relevante în privința modului în care acest înalt reprezentant al Sfântului Scaun a fost perceput în Bucovina de către ministrul Nistor și de către populația catolică: „9 februarie 1924. [...] Astăzi a venit de la Galați un nou secretar provizoriu al nunțiatului, și anume, spre marea noastră uimire, acesta era fostul administrator apostolic de la Iași, p. Ulderico Cipolloni²⁸. După-amiază veni la mine și îmi povesti lucruri delicioase cu privire la mult discutata călătorie de confirmare efectuată de nunțul Marmaggi prin Bucovina și despre vizita pe care i-o făcuse după aceea lui la Huși-Corni. Mi-au rămas în amintire următoarele două

²⁸ Ulderico Cipolloni a fost, în perioada 1916–1920, administrator apostolic al Diecezei de Iași.

episoade. Nistor, ministrul pentru Bucovina, îi acordase o mare atenție nunțiului. Marmaggi vru și el la rândul său să-i răspundă cu aceeași monedă și, nici mai mult, nici mai puțin, crezu că-i face domnului Nistor o mare plăcere vizitându-i mama. Ministrul refuză categoric. Nunțiul nu renunță, ci plecă în satul în care mama lui Nistor nu trăia ca mare moșiereasă, ci ca simplă țărăncă. În momentul în care primi înalta vizită a reprezentantului papei ea era, ca toate celelalte țărănci din sat, în picioarele goale. Se pare că Nistor n-a fost prea încântat de acest lucru! La Huși fusese totul pregătit pentru primirea nunțiului, iar trăsurile fuseseră și ele comandate. Când, dintr-odată, cu puțin timp înainte de sosirea lui Marmaggi, Prefectura anunță că primirea oficială a nunțiului de către autorități este imposibilă, deoarece nu exista nicio împuternicire în acest sens din capitală. S-a spus atunci că guvernul fusese deranjat datorită «tregerii triumfale» a lui Marmaggi prin Bucovina²⁹. 15 februarie 1925. [...] Înainte de plecarea sa de la Roma, dr. Glaser³⁰ fusese la iezuiții din Cernăuți. Acolo i s-au povestit lucruri foarte nostime despre călătoria nunțiului Marmaggi în Bucovina, efectuată cu ocazia confirmării³¹. Nunțiul i-a spus de-a dreptul superiorului, p. Lipski, următoarele: «Așa, acum continuați dumneavoastră confirmarea!». Ca iezuit și ca membru ascultător al ordinului, acesta s-a supus și a confirmat în continuare, în timp ce nunțiul plecase să colinde orașul. Când, cu o altă ocazie, Marmaggi a dorit să-l însărcineze cu același lucru pe decan, acesta brusc nu a mai fost de găsit; se ascunsese în sacristie! Este răspândită pretutindeni părerea, pe care am auzit-o și din alte părți, conform căreia cei confirmați de un preot nu se consideră confirmați, ci vor să se prezinte încă o dată când acest sacrament va fi conferit de un episcop³².

În anul 1930, Bucovina trece sub jurisdicția Diecezei Romano-Catolice de Iași³³. Episcop era un român, Mihai Robu. Am arătat mai sus că, după 1930, crește numărul de preoți catolici germani în Bucovina. Însă, nu se ajunge nici de data aceasta la înființarea unei dieceze proprii a Bucovinei.

Un vechi dicton catolic, care este valabil și în hagiocosmosul ortodox, afirmă că acolo unde este episcopul, este și Biserica (*ubi episcopus, ibi ecclesia*). Prin urmare, spațiul geografic și cultural Bucovina nu a avut niciodată o biserică romano-catolică locală, proprie.

În anul 1940, odată cu strămutarea populației germane, au plecat din Bucovina și majoritatea clericilor catolici germani. După 1945, o parte a germanilor

²⁹ Raymund Netzhammer, *op. cit.*, p. 1253–1254.

³⁰ Markus Glaser a fost un cleric romano-catolic de etnie germană, care a decedat la Iași în anul 1950.

³¹ Prin confirmare, în terminologia catolică, se înțelege administrarea tainei Sfântului Mir (Mirungerea). Această taină este administrată la catolici numai de către episcop sau de către un preot cu delegație specială din partea episcopului.

³² Raymund Netzhammer, *op. cit.*, p. 1352.

³³ Nunțiatura apostolică din România emite în acest scop Decretul nr. 6429, la data de 16 iulie 1930. Vezi Franz Wiszniowski, *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, München, Verlag Der Südostdeutsche der Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, 1988, p. 278.

s-au reîntors în Bucovina. Au activat și câțiva clerici germani. Însă, în prezent, grupul etnic german din Bucovina s-a dizolvat și nu mai există niciun preot catolic german. Nu intenționăm să căutăm vinovați și vinovații, limitându-ne doar la o afirmație de bun simț: este toxic și supărător pentru o comunitate religioasă, care aparține unei anumite etnii, dacă preotul delegat de episcop pentru a exercita funcția de paroh nu vorbește limba majoritară a comunității și nici nu manifestă cel mai mic interes să o învețe.

În încheierea lucrării, reproducem, în traducerea noastră, câteva considerente cu privire la Biserica Catolică din Bucovina, publicate de Willi Kosiul, un german bucovinean, în lucrarea sa de compilație, intitulată *Die Bukowina und ihre Buchenlanddeutschen*. Textul publicat de Kosiul reprezintă extrase din anumite lucrări ale preotului bucovinean Norbert Gaschler, care a fost vicar parohial la Rădăuți până la strămutarea germanilor bucovineni (1940)³⁴.

Nu avem pretenția că textul ales și tradus este într-un total obiectiv, deoarece faptele descrise au trecut prin două etape de filtrare subiectivă: cea a autorului textului primar (Norbert Gaschler, ancorat în hagiocosmosul catolic) și cea a autorului compilației (care a selectat din scrierile lui Gaschler ceea ce i s-a părut relevant).

Desigur că un studiu aprofundat al fenomenului catolic din Bucovina face necesară analiza mai multor documente primare. După cum am spus mai sus, ne limităm la problematizarea chestiunii în cauză și ne exprimăm speranța că poate alți cercetători vor putea găsi în cele relatate, în paradigma și direcția de investigare sugerate de noi, puncte de pornire pentru viitoare analize științifice a interdependențelor dintre confesiuni și etnii în Bucovina.

„La data ocupării nordului Moldovei, care ulterior se va numi Bucovina, de către Austria (1774), acest teritoriu aparținea canonic de Dieceza Bacău din Moldova. În acest ținut nu existau catolici. Până la ocuparea Bucovinei de trupele austriece, nu existau registre parohiale în Bucovina. Prin Patenta Imperială din 20 februarie 1784, s-a dispus introducerea registrelor parohiale (considerate registre de stat), obligația completării și actualizării acestora revenind preoților catolici cu funcția de paroh. Prin Patenta imperială din 13 octombrie 1781 [privind toleranța religioasă], s-a permis și bisericilor evanghelice sau greco-ortodoxe să introducă asemenea registre. Ulterior, introducerea registrelor parohiale va deveni obligatorie și pentru aceste confesiuni.

Primii credincioși romano-catolici care au venit în Bucovina (după 1774) au fost militari. Odată cu ofițerii și soldații catolici, au venit în Bucovina și preoți militari. Aceștia acordau asistență religioasă și familiilor militarilor. Preoții militari erau subordonați direct vice-superiorului din Cernăuți, care, la rândul său era subordonat superiorului din Lemberg și episcopului de Neustadt bei Wien. De episcopia Neustadt bei Wien ținea și Vicariatul pentru Armata Austriacă. Episcopul

³⁴ Willi Kosiul, *op. cit.*, p. 418–425.

diecezan de Neustadt (iar, mai apoi, cel de St. Pölten) era episcopul militar al întregii armate austriece.

După moartea împărătesei Maria Theresia (la 29.11.1780), fiul ei, Iosif al II-lea, în calitate de unic regent, suveran al Austriei și împărat al Sfântului Imperiu Roman, a început reformarea tuturor episcopiilor din Austria. Din 1785, toți ofițerii și soldații din Bucovina, împreună cu membrii lor de familie, erau sub jurisdicția episcopului militar de St. Pölten (Austria Inferioară).

Cu timpul, au imigrat tot mai mulți civili în Bucovina. La început, aceștia au căpătat asistență religioasă de la preoții militari. Acordarea asistenței religioase era anevoioasă datorită distanțelor mari pe care trebuiau să le parcurgă preoții pe drumuri rudimentare.

La începutul anului 1786 s-a dispus de la Viena recenzarea tuturor catolicilor din Bucovina. Rezultatele au fost următoarele: existau 9 centre militare care acordau asistență religioasă în 49 de localități, unui număr de 3 310 militari și 1 473 de civili catolici. Capelanii militari (în număr de 12) s-au străduit să acorde cât mai bine asistență religioasă catolicilor împrăștiați în întreaga Bucovină și să țină slujbe pe întregul teritoriu. În plus, existau deja patru așezări catolice maghiare în care trăiau 2 136 de suflete. De acestea se ocupa un preot de țară maghiar.

În data de 14 iulie 1786, s-a hotărât definitiv, prin Decret Imperial, ca Bucovina să fie încorporată arhidieceză de Lemberg și să fie numit un decan al Bucovinei. Catolicii civili din Bucovina au trecut apoi sub jurisdicția acestei autorități bisericești, fiind scoși de sub autoritatea episcopului militar. La vremea respectivă, trăiau în regiunea de competență a centrului militar Cernăuți 833 de catolici militari și 450 de catolici civili. În orașul Cernăuți existau 90 de familii catolice, însumând în total 358 de persoane.

Prin Decretul Imperial din 06 august 1786, se dispunea dizolvarea administrației militare a Bucovinei (începând cu 31 decembrie 1786) și încorporarea Bucovinei (cu statut de județ) în Galiția. Prin urmare, Bucovina a devenit, cu începere din 1 noiembrie 1786, Decanatul Bucovinei din Arhidieceza de Lemberg și, din punct de vedere administrativ, cu începere din 1 ianuarie 1787, un județ al Regatului Galiției. Totuși, Papa de la Roma nu a vrut să aprobe această schimbare.

Apoi, prin Decretul Curții, din 1 aprilie 1787, centrele militare de asistență spirituală din Bucovina au devenit capelanii locale. Prima parohie catolică din Bucovina se înființează la Cernăuți, prin Decretul Gubernial din 5 mai 1787. Vice-superiorul militar din Cernăuți devine paroh de Cernăuți și decan al Bucovinei, iar capelanii militari devin capelani locali civili. Acum, în Bucovina existau două jurisdicții bisericești. Preotul militar, care, de acum, răspundea numai cu asistența religioasă a militarilor, a rămas subordonat episcopului militar din St. Pölten. Civiii au trecut sub jurisdicția Diecezei de Lemberg (conform Decretului Imperial din 6 august 1786), sub jurisdicția episcopului de Bacău/Moldova (conform voinței Papei).

Abia în anul 1796, Roma va recunoaște dispoziția împăratului Iosif al II-lea de încorporare a Bucovinei în Arhidieceza de Lemberg. Arhiepiscopii de Lemberg

au dobândit mandatul de a păstori Bucovina. Până în 1811, parohia din Cernăuți era singura parohie recunoscută de stat din Bucovina.

Prin decretele imperiale din 27 iunie 1811, respectiv din 7 și 11 noiembrie 1811, se înființează capelanii locale în localitățile Coțmani, Vijnița, Zastavna, Crasna (Althütte), Iacobeni și Fundu Moldovei. Fostele capelanii locale (Suceava, Siret, Sadagura, Vicovu de Jos, Țibeni/Istenegits și Adrasfalva/Măneuți) devin parohii. Vicovu de Sus devine parohie centrală pentru localitățile Karlsberg (Gura Putnei) și Fürstenthal (Voivodeasa), locuite de germani proveniți din Boemia.

În 1823, existau în Bucovina deja 25 000 de catolici, majoritatea acestora fiind germani.

Arhiepiscopul de Lemberg a numit din ce în ce mai mulți parohi catolici polonezi în Bucovina, pentru a-i păstori, dar și pentru a-i poloniza pe germanii și pe slovacii catolici.

La 18 mai 1828 se înființează Vice-decanatul de Suceava, care, ulterior, va fi confirmat de Biserică.

După cum susține dr. Polek³⁵ [...], s-au înființat apoi capelanii locale în Vorniceni/Joseffalva (1856), Solca (1857), Storojineț (1864), Poiana Micului (1870), Stulpicani (1895), Molodia (1901) și Bănila pe Siret/Augustendorf (1904). Acestea au devenit ulterior parohii.

În 1900, existau 86 656 de catolici în Bucovina. În aceste condiții, s-ar fi impus înființarea unei dieceze a Bucovinei. Acest lucru însă nu s-a întâmplat niciodată: Bucovina a rămas în continuare, o bună bucată de timp, în Dieceza de Lemberg. Circa 58% dintre catolici erau germani, 31% erau polonezi și slovaci, iar 11% erau maghiari.

Cu toate că majoritatea catolicilor din Bucovina erau germani, în funcțiile de parohi erau numiți de episcopul de Lemberg (chiar și în comunele cu populație exclusiv germană) preoți polonezi, dintre care cei mai mulți nu stăpâneau limba germană. Preoții catolici de naționalitate poloneză aveau deseori prejudecăți în privința germanilor și făceau totul pentru a-i îndepărta de tradițiile specifice identității lor și pentru a-i poloniza (încet, dar sigur, așa cum se întâmplase și în Galiția poloneză). Preoții polonezi creau anumite nemulțumiri în rândul germanilor catolici; se ajungea la diferențe între credincioși și preoți. [...]

În anul 1874, Suceava a devenit decanat. Acestui decanat îi erau subordonate toate parohiile din sudul Bucovinei. Pe la anul 1900 existau în Bucovina nu doar mai multe limbi de circulație, ci și diverse confesiuni. Cele mai reprezentative confesiuni erau cea greco-ortodoxă, cea romano-catolică și religia iudaică. Confesiuni cu un număr mai mic de credincioși erau cea greco-catolică, cea armeano-catolică, cea armeano-orientală, cea evanghelică, cea a lipovenilor vechi-credincioși etc.

La 11 noiembrie 1906, se înființează la Rădăuți al treilea decanat al Bucovinei (după Cernăuți și Suceava).

³⁵ Vezi Johann Polek, *Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museum (SIC)*, Czernowitz, f. e., 1905, p. 43, 101.

În anul 1930, Bucovina (aflată deja de la sfârșitul anului 1918 sub stăpânire românească), unde existau 31 de parohii romano-catolice, este scoasă de sub jurisdicția Lembergului polonez și incorporată canonic Diecezei de Iași.

Datorită supunerii canonice față de Lemberg, lumea catolică bucovineană a dobândit o amprenta apuseană, dar și o puternică coloratură poloneză. [...]

Toate strădaniile pentru înființarea unei episcopii proprii au rămas doar vise, atât în timpul stăpânirii austriece, cât și în timpul stăpânirii românești.

Și catolicii polonezi din Bucovina își doreau numirea unui vicar general independent, însă cu condiția ca acest vicar general să fie de naționalitate poloneză, cu toate că aici trăiau mai puțini polonezi decât germani.

Dacă în primii ani după venirea coloniștilor germani în Bucovina (care era încorporată în Regatul Galiției și subordonată canonic autorităților bisericești din Lemberg), în această regiune au fost numiți, aproape în exclusivitate, preoți catolici de naționalitate poloneză, cu timpul situația s-a schimbat în favoarea germanilor, în special după 1930.

Cu trecerea anilor, în special după subordonarea canonică față de episcopul de Iași (1930), a crescut numărul de parohi germani și numărul de preoți care provenea din rândurile germanilor bucovineni. În 1935 existau în Bucovina 53 de preoți romano-catolici. Structura după naționalități era următoarea: 29 germani, 18 polonezi, 3 maghiari, 2 slovaci și un roman. Deci, pentru prima oară în Bucovina, după mai mult de o sută de ani, preoții germani formau majoritatea absolută în rândurile clerului romano-catolic. Prin preoții veniți din țările germane și prin tinerii preoți autohtoni pătrundea un nou și proaspăt spirit filogerman în parohiile Bucovinei. Acești preoți germani, prin activitatea lor, au intensificat în rândurile germanilor Bucovinei credința, amplificând atașamentul și chiar entuziasmul față de Biserică.

Numărul preoților catolici a crescut enorm în perioada 1937–1940, ajungând la 65. Erau 41 de preoți germani, dintre care 28 germani bucovineni. Pentru prima oară în istoria Bisericii Catolice din Bucovina se întâmpla ca credincioșii catolici să aibă un număr suficient de păstori. [...]

După ce nordul Bucovinei a fost ocupat de armata sovietică (la 28 iunie 1940), majoritatea preoților nu și-au părăsit comunitățile și și-au continuat activitatea. Doar trei vicari s-au refugiat, înainte de invazia sovietică, în sudul Bucovinei. Parohiile Bănila (Augustendorf) și Crasna (Althütte) au fost separate, prin noua graniță sovieto-română, de decanatul de care aparțineau (Rădăuți).

După ocuparea nordului Bucovinei de către armata sovietică, s-a recenzat în această regiune un număr de germani mai mare decât oricând. Numărul mare de persoane care doreau să emigreze sau să fie strămutate din nordul Bucovinei a demonstrat faptul că mulți dintre locuitori nu s-au declarat germani la recensămintele anterioare. Însă, acum, când se punea problema strămutării, multe familii mixte (în care soții aveau naționalități diferite și care de mult timp se integraseră în alte grupuri etnice) se declarau a fi de origine germană pentru a fi strămutate în Reichul german.

Printre strămutați erau și români care, din motive politice sau economice, doreau doar să scape de stăpânirea sovietică. Aceștia, mai târziu, s-au întors în România. Chiar și unii ucrainenii au hotărât, din motive politice, să adere la programul de strămutare.

În cazul familiilor mixte, în care soții au părăsit Biserica Catolică pentru a deveni ortodocși, cununia trebuia oficiată din nou în rit romano-catolic, pentru ca soților să li se poată elibera un «certificat de cununie german», cu care să-și dovedească apartenența la etnia germană în fața Comisiei ruso-germane pentru probleme de strămutare. Credincioșii care renunțaseră la confesiunea catolică redevineau catolici, împreună cu întreaga lor familie. Astfel se explică creșterea însemnată a numărului de germani catolici sau evanghelici din zilele premergătoare strămutării.

Din nordul Bucovinei au fost strămutați în Reich 16 preoți romano-catolici germani, împreună cu comunitățile lor. Datorită strămutării germanilor, patru parohii din nordul Bucovinei au încetat să existe (Molodia, Hliboca, Ciudei și Zastavna Nouă). Cele douăsprezece parohii romano-catolice rămase în nordul Bucovinei (în special în orașe), cum ar fi Cernăuți, Storojinetz, Bünila/Augustendorf, Crasna/Althütte ș.a., au continuat să funcționeze, fiind preluate de credincioșii polonezi. [...]

Când a început strămutarea germanilor din sudul Bucovinei (în toamna anului 1940), episcopul catolic de Iași, [Mihai] Robu, de naționalitate română, le-a recomandat preoților germani să plece în Germania, împreună cu credincioșii lor care urmau să fie strămutați. Celor care totuși s-ar fi hotărât să rămână, le-a spus că vor putea să-și mențină posturile. Însă, majoritatea preoților catolici germani au ales, în 1940, strămutarea în Reich.

În lunile noiembrie și decembrie 1940 au fost strămutați și germanii din sudul Bucovinei. Prin urmare, 13 parohii romano-catolice din sudul Bucovinei, cu enoriași exclusiv sau preponderent germani, au încetat să existe. Acestea erau: Arbore, Vatra-Dornei, Dumbrava-Cornu Luncii, Voivodeasa, Gura-Humorului, Iacobeni, Gura-Putnei, Câmpulung, Luisenthal, Poiana Mikului, Negruleasa, Stulpicani și Vama. În sudul Bucovinei, au rămas doar opt comunități catolice mai mici la Cacica, Câmpulung, Gura-Humorului, Rădăuți, Siret, Solonețul-Nou, Suceava și Vatra-Dornei (doar unele dintre acestea păstrând statutul de parohie). Au plecat în Germania 23 de preoți germani din sudul Bucovinei. Au rămas numai doi: germanul bucovinean, care era preot la Suceava, și germanul pontic, care era preot la Iacobeni. Aceștia erau destul de înaintați în vârstă și au fost pensionați în România.

Printre strămutații din sudul Bucovinei se numărau și oameni născuți în Bucovina, care la acea dată trăiau și munceau în Vechiul Regat [...]. Erau peste 3 000 de persoane. Ocuparea nordului Bucovinei de către Uniunea Sovietică a determinat atât strămutarea germanilor (în 1940), cât și emigrarea ungarilor (1941). Astfel, în decursul câtorva luni, populația catolică din Bucovina s-a micșorat cu 75%. Au rămas doar câțiva germani catolici în sudul Bucovinei și câteva familii mixte în ambele părți ale Bucovinei, alături de polonezii și slovacii de confesiune catolică³⁶.

³⁶ Willi Kosiul, *op. cit.*, p. 418–425.

